

Artikel + experiment

Van 'strafplek' naar leeromgeving: mijn zoektocht naar rust en eigenaarschap in de trajectklas

Tugba Demir 21-3-2026

Toen ik startte als Trajectklasbegeleider, merkte ik al snel dat de Trajectklas door veel leerlingen werd gezien als een strafplek. Leerlingen kwamen binnen met het gevoel dat ze "iets verkeerd hadden gedaan". Tegelijkertijd ervoer ik zelf veel onrust en weinig structuur. Ik zag dat leerlingen hierdoor nauwelijks tot leren kwamen. Dat riep bij mij de vraag op: wat hebben leerlingen eigenlijk nodig om echt aan de slag te gaan met hun schoolwerk?

De beginsituatie: veel sturen, weinig eigenaarschap

In het begin was ik vooral bezig met het aansturen van leerlingen: "ga aan het werk", "begin nu". Hoewel dat goed bedoeld was, merkte ik dat het niet werkte. Leerlingen deden het werk eerder voor mij dan voor zichzelf. Dat voelde voor hun niet prettig, en voor mij uiteindelijk ook niet.

Dit kwam onder andere omdat een groot aantal van de leerlingen voor hun gedrag in de Trajectklas werd geplaagd: het ging vaak om storend gedrag, binnen en buiten de klas. Dit zag ik dan ook terug in de Trajectklas. Ze kwamen immers binnen met: "ik moet hier zijn, ik zit hier voor straf." Daardoor kostte het hun ook heel veel moeite om gemotiveerd aan de slag te gaan, omdat ze gedemotiveerd binnenkwamen.

In de Trajectklas was het "ik ga aan de slag" niet eigen gemaakt, terwijl dat juist het doel was waaraan ze moesten werken. Het kostte ze veel moeite om te starten: ze stelden het werk uit, zochten afleiding door andere dingen op hun laptop te doen, of waren continu bezig met andere leerlingen door te praten, enzovoort. Het was duidelijk dat er een gebrek was aan intrinsieke motivatie. Dit gedrag liet zien dat zij weinig betrokken waren bij hun eigen leerproces en zich niet eigenaar voelden.

Aan mij de taak om samen met de leerling te werken aan het vergroten van hun intrinsieke motivatie en om leerlingen eigenaarschap te geven over hun eigen leerproces. Ik moest daarbij regelmatig denken aan een bekende uitspraak van Montessori: "Help mij het zelf te doen." Ik besepte dat ik te veel overnam, terwijl leerlingen juist moeten leren zelf keuzes te maken.

Werken vanuit een voorbereide omgeving

Ik ben gaan zoeken naar meer rust en structuur, door bewust te werken aan de voorbereide omgeving. Er kwamen duidelijke afspraken, vaste werkmomenten, en leerlingen gingen werken met een eigen planning.

De duidelijke afspraken die ik invoerde, waren bijvoorbeeld: bij binnenkomst ga je rustig zitten en checken we gezamenlijk in. We kijken naar het lesrooster, hoe ziet je dag eruit, heb je al je spullen bij je, wat heb je nodig, hoe voel je je, hoe start je de dag, wat heb je nu nodig? Met leerlingen die na het inchecken structureel in de Trajectklas verbleven, ben ik gaan plannen (zie bijlage). Leerlingen kregen van mij een dagplanning en gezamenlijk keken we naar het lesrooster: waar ga je aan werken, hoe ga je eraan werken, wat heb je nodig?

De eigen planning hield in dat leerlingen zelf opschreven wat zij gingen doen, in welke volgorde en met welk doel. Dit gaf hun meer overzicht en hielp hen om bewuster keuzes te maken in hun werk. De vaste werkmomenten bestonden uit blokken van geconcentreerd werken, afgewisseld met korte pauzes, en tussendoor ook andere gezamenlijke activiteiten, zoals een spelletje, een kletsmoment d.m.v. kletskaarten of een spontaan klassengesprek.

Voor mij betekende dit een belangrijke verandering: van sturen naar begeleiden.

Hierbij stond het principe van vrijheid in gebondenheid centraal. Leerlingen kregen ruimte om hun eigen keuzes te maken, maar wel binnen duidelijke kaders. Juist die combinatie bleek belangrijk.

Wat ik zag veranderen:

In de maanden daarna zag ik stap voor stap verandering. Het werd rustiger in de klas en er ontstond een prettige, veilige sfeer. Wat mij vooral opviel, was dat leerlingen elkaar gingen aanspreken en ondersteunen. Leerlingen leken iets meer eigenaarschap te nemen en waren stappen aan het maken m.b.t. intrinsieke motivatie.

Ook de feedback van leerlingen bevestigde dit beeld. In gesprekken en korte vragenlijsten gaven zij aan dat het rustiger is dan voorheen, dat de afspraken duidelijker zijn, en dat ze zich beter kunnen concentreren.

In deze gesprekken stelde ik vragen zoals: "Wat helpt jou om hier te kunnen werken?", "Wat merk je van de rust in de klas?" en "Wat heb je nodig om je beter te kunnen concentreren?". In de vragenlijsten vroeg ik onder andere naar hun ervaring van rust, structuur en concentratie. Vragen zoals: "Vind je dat het rustig is in de Trajectklas?", "Zijn de regels en afspraken in de Trajectklas duidelijk?" en vragen m.b.t. de beeldvorming van de Trajectklas: "Wat is jouw beeld van de Trajectklas? Hoe denk je dat andere leerlingen de Trajectklas ervaren?" Ook stelde ik open vragen zoals: "Wat vind jij goed aan de Trajectklas? Wat zou beter kunnen in de Trajectklas?" Opvallend vond ik spontane opmerkingen tussendoor van leerlingen als: "Het is echt rustig hier" en "Juf, mogen we hier ook zitten?" Dit laat zien dat

de Trajectklas steeds meer als een positieve leeromgeving wordt ervaren, al blijft het werken aan een blijvend positief imago een aandachtspunt.

Leren kiezen... en daarvan leren

Tegelijkertijd ontdekte ik dat veel leerlingen moeite hebben met executieve functies, zoals plannen en starten met werk. Door hier bewuster aandacht aan te besteden, kon ik hen gerichter begeleiden. Dit sluit aan bij inzichten over zelfregulatie: leerlingen hebben ondersteuning nodig om grip te krijgen op hun eigen leerproces. De workshop 'Executieve functies' van de MSA-training gaf mij daarnaast belangrijke handvatten om leerlingen effectiever te ondersteunen.

Binnen mijn begeleiding heb ik mij daarom vooral gericht op executieve functies zoals plannen en organiseren, taakinitiatie en volgehouden aandacht. Ik hielp leerlingen bijvoorbeeld door samen hun werk in te plannen in kleinere stappen en door expliciet te vragen: "Wat is je eerste stap?" en "Wat heb je nodig?" Deze handvatten wil ik blijven gebruiken, omdat ze leerlingen helpen om daadwerkelijk tot werken te komen.

Wat ik misschien wel het meest waardevol vind, is dat leerlingen nu bewuster keuzes maken. Soms kiezen ze er nog steeds voor om niet te werken, maar het verschil is dat ze daar nu op leren reflecteren. Waarom lukte het niet? Wat heb je nodig? Reflecteren past bij Montessori's visie op ontwikkeling: leren gaat niet alleen om wat je doet, maar ook om het begrijpen van je eigen handelen.

Zoals ook wordt beschreven in *Het landkind*, ontwikkelen leerlingen zelfvertrouwen wanneer zij eigenaarschap ervaren over hun eigen leerproces. Juist door ruimte te geven voor eigen keuzes en reflectie, zie ik dat leerlingen stap voor stap meer vertrouwen krijgen in zichzelf en hun schoolwerk.

Mijn belangrijkste inzicht

Wat dit onderzoek mij vooral heeft geleerd, is dat motivatie niet ontstaat door druk of controle, maar door vertrouwen, structuur en ruimte voor eigenaarschap. Door minder te sturen en meer te begeleiden, zag ik leerlingen groeien.

Voor mij bevestigt dit hoe belangrijk een goed voorbereide omgeving is. Pas wanneer er rust en duidelijkheid is, kunnen leerlingen verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leerproces. En kunnen zij vanuit vrijheid in gebondenheid tot leren komen. Ook draagt het positief ervaren van de plek waar je je bevindt bij aan het vergroten van intrinsieke motivatie.

De structuur en kaders die ik heb gecreëerd bestaan uit duidelijke routines, voorspelbaarheid en heldere verwachtingen. Leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt bij binnenkomst, hoe zij hun werkmomenten kunnen invullen en waar zij op terug kunnen vallen als het even niet lukt, bijvoorbeeld welke (hulp)vragen zij kunnen stellen. Ik merk dat deze manier van werken niet alleen effect heeft op de leerlingen, maar ook op mij als begeleider. Waar ik eerder geneigd was om veel te sturen, stel ik nu vaker vragen en geef ik leerlingen de ruimte om zelf na te denken en keuzes te maken, ongeacht hoe dit uitpakt. Of dit nu positief of negatief is: in beide gevallen moeten leerlingen dit ervaren. Dit vraagt van mij een andere houding, waarin ik meer vertrouwen op het proces van de leerling.

Wat ik hierin ook ben gaan begrijpen, is waarom deze aanpak werkt voor deze leerlingen. Juist de voorspelbaarheid en duidelijke kaders zorgen voor rust, waardoor leerlingen minder bezig zijn met wat er van hen verwacht wordt en meer ruimte hebben om tot werken te komen. Daarnaast zorgt de ruimte voor eigen keuzes ervoor dat leerlingen zich meer eigenaar voelen van hun leerproces. Dit vergroot hun intrinsieke motivatie, omdat het werk niet meer alleen 'moet', maar ook meer van henzelf wordt, met als doel positieve resultaten behalen.

In mijn eigen handelen merk ik dat ik deze structuur steeds meer heb geïntegreerd in mijn dagelijkse routines. Ik begin momenten bewuster, bijvoorbeeld door bewuster en consequenter in te checken met leerlingen, waardoor zij dit ook serieuzer zijn gaan nemen. Hierbij stel ik vragen als: heb je al je spullen mee, heb je geluisterd naar wat er is besproken, en wat heb je nodig om te starten? Daarbij benoem ik ook de consequenties: niet serieus inchecken en je spullen niet op orde hebben, kan betekenen dat je niet goed kunt starten of zelfs uit de les worden gestuurd.

Wat ik hierin soms nog lastig vind, is het loslaten van controle. Op momenten dat een leerling niet aan het werk gaat, merk ik dat ik de neiging heb om toch weer meer te gaan sturen. Het vraagt van mij om vertrouwen te houden in het proces en niet direct in te grijpen, maar eerst samen te kijken naar wat er nodig is. Dit blijft voor mij een ontwikkelpunt.

Ook start ik met een aantal leerlingen het inchecken al aan het eind van de lesdag, omdat zij in de ochtend sneller last hebben van prikkels. Dit hebben we een tijd samen geoefend,

waarbij ik de leiding nam: "Oké, we gaan je spullen voor morgen klaarzetten." Inmiddels is dit zo eigen geworden dat leerlingen hier zelf mee beginnen: "Oké juf, wat heb ik morgen?"

Ik heb de tijd genomen om mijn verwachtingen helder te maken en kom hier gedurende de dag ook op terug. Daarnaast ben ik mij nog bewuster geworden van het belang van rust en voorspelbaarheid, en hoe dit direct invloed heeft op het gedrag en de werkhouding van leerlingen. Ik was mij hier te allen tijde al bewust van, maar het feit dat leerlingen dit nu ook daadwerkelijk ervaren, geeft mij vertrouwen in wat er nog kan groeien. Elke stap is er één, hoe klein ook.

Tegelijkertijd zie ik ook dat deze manier van werken niet bij alle leerlingen direct hetzelfde effect heeft. Sommige leerlingen blijven moeite houden met het nemen van verantwoordelijkheid of het starten met werk. Dit laat mij zien dat het bieden van structuur en ruimte alleen niet altijd voldoende is, en dat sommige leerlingen meer individuele begeleiding nodig blijven houden.

Voor de toekomst zie ik het als belangrijk om deze structuur en rust te blijven waarborgen door consequent te blijven in mijn aanpak. Dit betekent dat ik afspraken blijf herhalen en naleven, leerlingen blijf begeleiden in het plannen en reflecteren, en alert blijf op signalen van onrust.

Daarnaast wil ik blijven werken aan het positieve imago van de Trajectklas. Dit wil ik doen door successen zichtbaar te maken, leerlingen actief te betrekken bij de invulling van de klas, en hen mede-eigenaar te maken van de sfeer en werkwijze. Op deze manier hoop ik dat de Trajectklas steeds meer wordt gezien als een plek waar je naartoe gaat om te leren en te werken aan persoonlijke doelen, in plaats van een plek waar je terechtkomt als straf.

Op dit moment ben ik dit al langzaam aan het integreren bij leerlingen, door hen te laten ervaren dat iedere leerling met een andere hulpvraag of doel binnenkomt. Waar de Trajectklas eerst vooral werd gezien als een plek voor leerlingen met storend gedrag, maken nu ook leerlingen gebruik van de rust om beter te kunnen werken. Ook deze verandering beginnen leerlingen steeds meer te zien en te ervaren.

Om te voorkomen dat ik terugval in mijn oude manier van werken, wil ik mezelf blijven herinneren aan het belang van deze aanpak. Dit doe ik door bewust te blijven reflecteren op mijn eigen handelen en regelmatig stil te staan bij wat werkt en wat niet. Ook wil ik blijven sparren met collega's om mijn aanpak scherp te houden en mijzelf te blijven ontwikkelen.